

Új állományellenőrzési módszer a fővárosi hálózatban

A közművelődési könyvtárak olvasói általában ragaszkodnak a megszokott könyvtárhoz, könyvtárosokhoz, emiatt sem nekik, sem a könyvtárosnak nem jó, ha a szolgáltatásokat hosszabb-rövidebb ideig szüneteltetni kell.

Az 1975-ös állományvédelmi rendelet pontosan meghatározza, hogy a különböző nagyságú könyvtárak milyen gyakran kötelesek állományellenőrzést végezni, és az állomány raktározási módjától és értékétől teszi függővé a megengedhető hiány nagyságát.

A rendelet értelmében a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatában a könyvtárak többsége három-, illetve ötévenként köteles állományellenőrzést tartani.

Hálózatunkban mindent elkövettünk és elkövetünk annak érdekében, hogy a különféle nyilvántartásokat — így az állomány-nyilvántartást is — a törvényes lehetőségek között egyszerűsítsük. 1967-ben megszüntettük a címleltár-könyvet — a számrendi nyilvántartást a számlákon feltüntetett leltári számok adják —, s 1973/74-ben áttértünk az ún. törzslapos nyilvántartásra. Ennek lényege, hogy minden műről egyetlen lap készül, amely tartalmazza a teljes címleírást és minden példány leltári számát. Ezen a törzslapon jelölik a könyvtárak, hogy az adott példány melyik részlegben, fiókban található. A könyv törlése esetén a leltári szám mellett feltüntetik a törlési engedély számát.

Az új nyilvántartási rendszer bevezetése előtt többféle módszerrel próbálkoztunk az állományellenőrzések biztonságos és gyors végrehajtása céljából. Mind a Szaltikov-Scsedrin Könyvtártól átvett „cédulás”, mind a „lengyel” módszernek az volt a hátránya, hogy a könyvek és a nyilvántartások közé „közvetítő” ékelődött be, emiatt az esetleges félrehallások, elírások többszörös hibalehetőséget okoztak.

Az új nyilvántartási módszer lehetővé tette, hogy az állományt közvetlenül a törzslapokkal hasonlítsák össze.

Az állományellenőrzéskor a törzslapokon a könyv leltári száma mellett különböző színnel jelzik azt, hogy a leltározás időpontjában a könyv a raktárban, a szabadpolcon, kötészetben, esetleg éppen olvasónál volt-e.

A művek hasonlítását minden esetben a fiókkönyvtárakban kezdik. Az olyan könyveket, amelyekkel kapcsolatban valamilyen megoldatlan kérdés jelentkezett — például adminisztratív hiba folytán törölték —, az anyakönyvtárban ellenőrzik. Így nem szükséges a fiókkönyvtárat hosszú ideig zárva tartani. Ha a nyilvántartás és a könyv bejegyzései között eltérés mutatkozik, azonnal cédulát készítenek. Feltüntetik rajta, hogy mi volt a hiba, így ennek nem kell a törzslapon ismételtelen utána nézni.

A fiókkönyvtárak után a különféle raktárrészlegekben levő állomány — a tápraktárban, a kézikönyvtárban és a kölcsönzőtérben, illetve az olvasóknál levő könyvek — kartonjainak („könyvkártyák”) összehasonlítását végzik. Míg a könyvek egyeztetése párokban történik, az utóbbit a könyvtárosok közösen ellenőrzik. Valaki a könyvkártyák alapján diktálja az adatokat, a többiek pedig a törzslapokat egyeztetik.

A különböző színű jelölés segítségével az esetleges „elhallások” esetén is azonnal ellenőrizni lehet, hogy a könyv valóban abban a raktárrészben található-e, amelyben jelezték, vagy esetleg elcserélték. A kölcsönzési nyilvántartásból a könyvkártyát akkor sem veszik ki, ha valamilyen tisztázatlanság volt a könyvvel kapcsolatban. Ilyen esetben cédulát tűznek a könyvkártyához, amelyre a szükséges teendőket is felírják.

Az összes könyv, illetve könyvkártya egyeztetése után a könyvtár kinyitható. Egy jól, pontosan adminisztráló munkatárs kicédulázza a „kipipálatlan” művek főbb adatait (raktári jelzet, szerző, cím, kiadási év, leltári szám).

A cédulák betürendbe rakása után ellenőrizhető, hogy nincs-e a félretett könyvek között olyan, amely eltűnként szerepelt. A cédulák alapján megvizsgálják a két állományellenőrzés közötti törlési jegyzékeket, mivel a legpontosabb nyilvántartás esetén is előfordulhatnak adminisztrációs hibák.

Az ellenőrzés után is megmaradt cédulák mutatják a leltárhianyot, azok a könyvek pedig, amelyeket tévesen töröltek, a leltártöbbletet.

A jegyzőkönyv elkészítésére az állományellenőrzés után annyi időt kell adni

a könyvtár számára, hogy a lejáratban levő könyvekkel kapcsolatos problémák tisztázására is mód legyen.

Mivel az állományellenőrzés időigényes utómunkálatait a könyvtár nyitvatartása mellett is megbízhatóan el lehet végezni, a leltározás miatti zárvatartás jelentékenyen csökkenthető.

Az új módszer bevezetése óta mintegy 15 könyvtárban végeztünk állományellenőrzést. A könyvtárosok a leltározást gyorsnak és megbízhatónak tartják. A módszer lehetőséget ad arra, hogy a nyilvántartásban mutatkozó esetleges hibákat kijavítsák. A különböző színnel való jelölésről a könyvtárosok elmondták, hogy az nem csak az állományellenőrzést segíti, hanem olvasószolgálati szempontból is használható: megmutatja, hogy valamely könyvből a leltározás időpontjában hány példány volt a raktárban, a kölcsönzötterben, illetve az olvasóknál. Jelzést ad a könyvtárosoknak az „elfelejtett” művek népszerűsítésére, a főlős példányok kivonására, vagy figyelmet arra, hogy az állományt ki kell egészíteni.

Weisz Sándorné,
a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
tudományos munkatársa

iskola és könyvtár

Szaktanulók egy kerületi könyvtárban

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár XI. kerületi, 6. számú könyvtára szerződésben rögzített feltételek mellett működik együtt a 32. számú Ipari Szaktanulók Iskolával és ennek otthonával, valamint a 42. számú Önálló Szaktanulók Otthonnal. Mindkét pedagógiai intézménynek önálló könyvtára van. Mindkét otthonba az ország minden tájáról jönnek fiatalok, s általában olyan szaktanulók tanulnak, amelyek nem tartoznak a divatosok közé, tehát amelyekre nem a legjobb felkészültségű fiatalok jelentkeznek.

A szolgáltatások megszerettetése

A szerződések értelmében az iskola és a két otthon népszerűsíti a Szabó Ervin könyvtárat, illetve annak programjait. A könyvtár rendezvényeire minden esetben elengedik a fiatalokat, a műsorokhoz pedagógiai segítséget nyújtanak. A könyvtár viszont vállalja, hogy megkülönböztetett figyelemmel foglalkozik a szaktanulókkal: érdeklődésüknek megfelelő programot állít össze részükre, s szakmai segítséget is nyújt a két iskolai könyvtárnak.

A 6. számú kerületi könyvtárnak csaknem kétszáz szaktanuló olvasója van. Az intézmény a mindennapi könyvajánláson felül rendszeresen figyeli e fiatalok egy részének olvasmányait. Munkatervben is szereplő feladata a 15 éves korosztály könyvválasztásának figyelemmel kísérése és elemzése. A kölcsönzött könyvek, olvasmánytípusok összesítésén és elemzésén kívül kérdőíves felmérést is végzett, amelyet magnetofonnal készített interjúkkal egészített ki. Bár az anyag feldolgozása még folyik, a vizsgálat már így is számtalan tanulsággal szolgált. (A folyóiratok használatát is figyelik a könyvtárosok.)

A szaktanulók olvasási kultúráját fejlesztik a könyvtár által a rádió és a televízió műsoraihoz készített kis kiállítások, könyvajánlások is. Segítséget nyújtanak az ajánló bibliográfiák, különösen a „Válogatás a felnőttek irodalmából” című összeállítás, amelyet a könyvtár az újabb művek leírásaival egészít ki.

Fontos szerephez juthat majd a szaktanulók kulturális nevelésében a zenei részleg. Sikerült kialakítani a könyvtárban egy olyan kis sarkot, ahol a látogatók a folyóiratok olvasásán kívül zenét is hallgathatnak. Nagy a sikere a mintegy háromszáz lemezből álló gyűjteménynek — több olyan olvasó is van, aki még saját lemezét is elhozza meghallgatásra. Ez a tény rendkívül szemléletesen mutatja a könyvtár kulturális és közösségi nevelési lehetőségeit. Gondot okoz azonban, hogy a hanglemezek beszerzéséhez csak a kerületi tanács tud némi anyagi segítséggel hozzájárulni. Mivel a zenesarok — ahol fülhallgatóval lehet lemezt hallgatni — nincs egyéves sem, még csak a jövő terveiben szerepel a szaktanulók bevonása a szolgáltatás rendszeres használóinak táborába.